

OBROCIĆ (844) *vb pf*

obrocić (844), [(czes.) **obracić**].

Pierwsze o jasne; -ró- (111), -ro- (42); -ró- *KochZg, OrzQuin, GrzepGeom, BiałKat* (5), *Strum* (3), *KochPs* (13), *KochTr, KochJez* (2), *KochFr, KochPieś* (4), *PudłFr* (2), *KochProp, GórnTroas* (3), *OrzJan* (2), *JanNKar, SarnStat* (19), *SiebRozmyśl, GosłCast* (2); -ro- *OpecŻyw* (7), *MurzNT* (3); -ró- : -ro- *MurzHist* (1:3), *Mącz* (33:19), *Oczko* (9:2), *KochWr* (3:1), *ZawJeft* (2:2).

inf obrócić (223). ◇ *fut* 1 sg obrócę (29). ◇ 2 sg obrócisz (29). ◇ 3 sg obróci (58). ◇ 1 pl obrócimy (6) *RejPs, KromRozm II, Mącz, SienLek, WujJud, SarnStat*, obrócim (2) *GrzegRóżn, PaprPan*, obróciem (2) *KochMon, Oczko*; -ém (1) *Oczko*, -(e)m (1). ◇ 2 pl obróćcie (2). ◇ 3 pl obróćą (11). ◇ *praet* 1 sg m obróciłem, -m obrócił (38). *f*-m obróciła (2). ◇ 2 sg m obróciłeś, -ś obrócił (19). *f*-ś obróciła (1). ◇ 3 sg m obrócił (131), jest obrócił (1); obrócił : jest obrócił *RejPs* (1:1). *f* obróciła (15). *n* obróciło (4). ◇ 1 pl m pers obróciliśmy, -smy obrócili (3) *OrzQuin, KochWr, SarnStat*, -chmy obrócili (1) *RejZwierc*. ◇ 2 pl obróciliście, -ście obrócili (8). ◇ 3 pl m pers obrócili (64). *subst* obróciły (2). ◇ *plusq* 3 sg m był obrócił (3). ◇ 1 pl m pers obróciliśmy byli (1). ◇ 3 pl m pers byli obrócili (2). ◇ *imp* 2 sg obróćże (60), obróci (1) *OpecŻyw*. ◇ 3 sg niech(aj)(że) obróci (9). ◇ 1 pl obróćmy (3). ◇ 2 pl obróćcie (3). ◇ 3 pl niech obróćą (1). ◇ *con* 1 sg m bych obrócił (3) *BierEz, MurzHist, Mącz*, bym obrócił (1) *KlonŻal*. ◇ 2 sg m byś obrócił (4). ◇ 3 sg m by obrócił (35). *f* by obróciła (2). *n* by obróciło (4). ◇ 1 pl m pers byśmy obrócili (4) *OrzRozm, RejPosWstaw, ModrzBaz, SkarKazSej*, bychmy obrócili (1) *VotSzl*. ◇ 2 pl byście obrócili (2). ◇ 3 pl m pers by obrócili (7). ◇ *con praet* 1 sg m obróciłbych był (1). ◇ 3 sg m by był obrócił (1). *f* by była obróciła (1). ◇ 3 pl m pers by byli obrócili (2). ◇ *impers praet* obrócono (12), było obrócono (1). ◇ *impers imp* niech będzie obrócono (1). ◇ *impers con* by obrócono (4). ◇ *part praet act* obróciwszy (24).

Sł stp notuje, Cn s.v. obracam co w co, Linde XVI – XVIII w.

1. *Nadać kierunek lub położenie, usytuować, ustawić w jakiejś pozycji; vertere HistAl, Vulg, PolAnt, Mącz; convertere Vulg, PolAnt, Modrz, JanStat; avertere Vulg, JanStat; constituere, dirigere, inclinare, ponere PolAnt; adicere, invertere, obvertere, transfundere Mącz; divertere JanStat [w tym: co (195), kogo (18)] (216) :*

obrocić czym [= którą częśćią] (zawsze z określeniem kierunku [w tym: do czego (1), ku komu (1), nad czym (1), „wzgorę” (1)]) (4): *FalZioł* I 70a; miecz goły nioł obróciwłszy końcem ku łobie ná doł *BielKron* 425; drugie párzenie kthemu [biegunce] łłużące/ gdy gárniec rospalony dnem wzgorę obróci/ á położywłszy ná dnie chufte/ tákże ná niey všiesć ma *SienLek* 102, 140v.

obrocić którędy [czym] (2): *Oczko* 32; Item, iżeś ty gościniec náłz ścieśnił/ álbo zásiadł/ záwárł/ álbo zálewkiem zálał/ álbo gorłzym mieyfcem obrócił/ álbo téz odwrócił [*Vias nostras insedisti coarctasti interclusisti inundasti deteriorasti avertisti. JanStat* 539]. *SarnStat* 142.

obrocić w którą stronę (*a. w jakim kierunku*) [w tym: ku czemu (6), na co (4), do czego (2), w co (1), nad czym (1), „kędy” (1), „na lewo” (1), „wzgorę” (1)] (17): *FalZioł* II 1d; Y íthało ono morze ná dwánaście wolech: z ktorých było obrocono trzech ku pułnocy [*e quibus tres respiciebant ad aquilonem*] *Leop* 3.Reg 7/25; *BielKron* 341; Fenestras obvertere in aquilonem, Okná ná pułnoci obrócić. *Mącz* 488b; *RejZwierc* 28v; Wfiadz ná swoy Koń á bądż gotow obroć tarcz ná lewo. *BielSpr*

b2, 4v, 73v; A v żłobu niechay będzie Próg ná kóncu nie wybity/ to ieft/ v tego kónca/ który obrócił w Bálztę do Stáwu. *Strum* G4v. Cf *obrocić* czym, *Zwroty*.

Ze zdaniem dopełnieniowym (1): możeł téż y dálekość zmierzyć łafką/ kiedy Dyoptry nie będzie: tymże łpołobem iáko y wyłokość/ iedno ná plásk obróciłszy/ coś tám [*mierząc wysokość*] wzgóřę obrácał. *GrzepGeom* P3.

Zwroty: »moc [co] obrocić na każdą stronę, na wszystkie strony, kędy chce« = *coś jest łatwe do ustawienia* (1:1:1): hákownice żelázne/ [...] może Drab zá łobą wozić kędy chce/ y obrocić ná wżyftki łtrony/ gdzie potrzebá vkaże w ciągnieniu *BielSpr* 69v, 66v; *Strum* C3v.

»obrocić żagle [ku czemu]« (1): potym Francułkim Morzem obrociłszy żagle ku pułnocy/ przybił łie [Julijusz Cesarz] w Ocean Niemiecki *StryKron* 71.

W przeni (1) :

Zwrot: »ku portu żagle obrocić« (1): Bóg mi odiał wiarę/ Vkałził mi gdzie bych się miał vciec/ [...] otworcie mi port/ ku ktoręmu bych łwé żagle obrocił *MurzHist* E4.

Przeni [w tym co (100), kogo (10)] (112) :

obrocić do kogo (1): Acz łą y inłże przyczyny ktore mię ták łtale Przyciągáią/ ábym do was obrocił łwe żale. *KlonŻal* A2.

obrocić komu (1): Prawdá żeś ty łobie tułzył zá to nędzne nábycie łwoie dołtác imienia/ bydląt/ y owiec: ále Pan to ináčzey obroci łobie. O to [!] w vbołtwie będzieł *RejPos* 218.

obrocić k(u) komu, ku czemu (9): *Mącz* 140b; tedy cię pewnie y teraz z tey łálki łwey niezrázi/ [...] miłóšierdzie łwoie ku łobie obroci *KarnNap* E3; *ArtKanc* D5. Cf »ku [jakiemu] końcowi obrocić«, »obrocić [kogo] łaskawie [k komu]«, »obrocić rzecz [k komu]«, »ku upadkowi obrocić«.

obrocić przeciw(ko) komu (2): *Iras in aliquem vertere, Gniew przeciwko komu obrocić. Mącz* 485d. Cf »proporce [przeciw komu] obrocić«.

obrocić na kogo, na co (26): *OpecŻyw* 119; *RejPs* 88v, 118v; Ráčż ná ty co cye prágną łálkę twą obrocił *LubPs* 14v, S2v; *Leop Deut* 30/7; łiedń kroć frolze pomłty obroć ná was prze złóci wálze [et corripiam vos etiam ego septies propter peccata vestra]. *BibRadz Lev* 26/28, *Iudith* 8/13; *BielKron* 218, 412v; *RejPos* 32v; *RejPosWstaw* [41³]v; *SkarŻyw* 492; *GrabowSet* S2; *PowodPr* 82. Cf »obrocić [co, kogo] ná się«, »szablę obrocić [na kogo]«, »żądło [na kogo, na co] obrocić«.

obrocić czym [= przez co] (1): Gdiż Pan [...] ináčzey wżythko łwemi łpráwiedliwemi dekrety obrocił á odmienił obiecuie/ nie thák iáko łie nam zda *RejZwierc* 191v.

obrocić czym [= którą stroną] (1): *OrzQuin* B4v cf »ku upadku obrocić«.

obrocić gdzie [= czyjeś działanie przeciw komuś skierować na sprawcę] [w tym: na kogo, na co (15), przeciw komu (1), „tam” (1)] (17): *RejPs* 80v; Obroćże moy Pánye ná me łprzeciwniki/ Ty złe rzeczy co mnye ták zmyłłáyá włfytki *LubPs* N6, Kv, S3, hh5v; *Leop 2.Par* 20/22, *Ez* 9/10, *Ioel* 3/7; *BibRadz Iudic* 9/57, *1.Reg* 25/39, *3.Reg* 2/32; *BudBib Esth* 14/10; Obróć wżyftko złé ná nie [*Averte mala inimicis meis Vulg Ps* 53/7]: w téż/ co ná mię doły Kopáli/ wpraw/ o pánie/ mé nieprzyiácioly *KochPs* 80, 80, 205; Ráčż Pánie żáłości/ ktore znolżę łkrocił/ Co łię z tego cielżą/ tám rácz łzy obrocił *GrabowSet* B2v; *KlonKr* C4v.

W *przeciwstawieniu*: »odwrocić ... obrocić« (2): Tyś od nas/ nawąłności wżeląkie/ odwrocił/ A chcąc lud mieć beśpieczny/ násięś ie obrocił. *GrabowSet* P4v; *PowodPr* 82.

Frazy: »mocen jako chce obrocić« (1): Mówić o przyżłych rzeczách/ mój pánie to łą wżyftko wróźki/ ábowiém Bóg mocen wżyftko iáko chce obrócić *KochWr* 20.

»[kto] rozum gdzie chce tędy obroci« = *pomyśli o czym chce* (1): Mądry lepak człowiek nigdy łam nie iest, mać zaište z łobą wżitki rzeczy ktore iemu łą abo były dobre, á rozum łwiebodny gdzie chce tędy obroci. *BielŻyw* 110.

Zwroty: »inaczej wszystko obrocić« (5): Ináčzey niż zły człek myłli wżyftko on obrocił. *LubPs* hh3v; *RejPos* 218; *RejZwierc* 191v; *SkarŻyw* 305; A Bog ináčzey los obrocił *PowodPr* 55.

»indziej obrocić« (1): Indziéy łzy wálzé/ Troiánki obróćcie *GórnTroas* 15.

»ku [jakiemu] końcowi obrocić« (3): łwárzą łie o wiárę/ á niewiedzą łkad ią począc/ ku ktoremu ią końcowi máią obrocić. *SarnUzn* F5v; *RejPos* 279v; Bo wie iż iegli záchowa wiárę á łtałość łwą ku Pánu łwemu/ iż ku łepźzemu końcowi wżyftko ząwżdy obrocić vmie kiedy raczy. *RejZwierc* 144.

»obrocić [kogo] łaskawie [k komu]« = *sprawić, że ktoś okaże łaskawość* (1): Niechayże Bog wżzechmogący obroci kwam łáfkáwie męžá tego [*et Deus omnipotens det vobis misericordias ante virum*] *BibRadz Gen* 43/14.

»proporce [przeciw komu] obrocić« (1): Signa in hostem obvertit. Proporce przeciw nieprzyziacielowi obrocił. *Mącz* 488b.

»na się [kogo, co] obrocić« = *przyjąć na siebie skutki własnego lub cudzego postępowania* [*szyk zmienny*] (7): *BielKron* 398v; Rzymiánie iż byli pográniczne nieprzyziacióły wybili/ łami ná łię wojnę obroćili [*bella mutua inter se gessere*]. *ModrzBaz* 109, 109; *SkarŻyw* 198; *KochWr* 22; *GrabowSet* P4v; Tu y ty bądź mi gwóli/ wiedząc niewątpliwie Zem wiecznie twoiá: łepiéy ták/ niż zápálczywie Gniewy mię rozpáloną małz ná się obrócić *GosłCast* 59.

»rzecz [k komu] obrocić« (1): A yednák przedłye pan czuyąc/ yáko bog/ iż myeli przyłć ludźye na łwyát/ [...] nye zányechał támprzełóżeńłtwá Pyotrowego/ rzecz knyemu obroćiłłfy: Szymonye *KromRozm III* M7v.

»obrocić szablę [na kogo]« = *wystąpić przeciw komus* (1): Wyymi ołtrą łzábłę twą á obroć ią ná nie [*effunde frameam et conclude adversus eos Vulg Ps* 34/3]/ Skroć wżyftki co mi czynią tu przełádowanie *LubPs* I2v.

»ku upadku obrocić« = *prowadzić do upadku* (1): Niewiem cóć mam powiádác inégo/ iedno to/ żełmy iuz ná tym Seymie Wárłzáwłkim dobrze náłmárowáli/ y dyłzlem ku pewnemu vpadku obróćili. *OrzQuin* B4v.

»żądło [na kogo, na co] obrocić« = *szkalować* (3): Ták y dźifieyłzy kacyrze żądło łwoie iádowite/ ná Pánnę náświéłtżą Mátkę zbáwićielá náłzego obroćili *ReszPrz* 43, 4; *ReszHoz* 136.

a) *Zainteresować, zająć (się lub kogoś) czymś* [*w tym: co* (42), *kogo* (7)] (49) :

obrocić ku komu, ku czemu (25): *MurzNT* 163v *margin*; Vmyłliłem w łercu łwym/ áby winá nie pożywáło ciáło moie/ y obroćiło mię łerce moie ku mądrości/ ábych łie wyiął z błázeńłtwá *BielKron* 79; *SkarŻyw* 309. Cf »chuć [ku komu, ku czemu] obrocić«, »obrocić myłł(i), umyłł [ku komu, ku czemu]«, »obrocić serce [ku komu, ku czemu]«.

W *przeciwstawieniach*: »porzucić (2), wzgardzić ... obrocić« (3): Glezá fyn Thoxow oćiec s. Szczepaná/ [...] wzgárdził okrucieńtwo y obyczáie pogáńskie/ [...] y chuc fwą wżytkę obrocił ku Krześciánom *BielKron* 299v; *BielSat* [I4]v; Ale ieczé gorzy fą w tey mierze Pánowie. Swą cnotliwą małżonkę zhánbiwfzy porzuci/ A do iney niecnoty obroci fwe chuci. *BielSjem* 14 [*idem BielSat*].

Zwroty: »chuc [do kogo (2), ku komu, ku czemu (5)] obrocić« (7): Íam Pan w fercu v káždego człowieká będzie/ by iedno ktho fwą chuc knie^{mv} obrocił *BielKron* 234, 244v, 299v; Animum ad virginem adiecit, Terent. Vmysł skłonił ku pánnie. Chuc obrocył ku pánnie. *Mącz* 10b; *BielSat* [I4]v; káždy táki ktory fie ná co z młodości zwyczái/ wżytkę chuc fwoię k temu obroci íakoby mu była przyrodzona *BielSpr* 2v; *BielSjem* 14.

»na swe mniemanie, na swą stronę, po sobie obrocić« = *zjednać, pozyskać kogoś (1:1:1)*: Także lud wżyték [*Zenon*] po łobie obrocił, aż onego okrutnika vkamionowali *BielŻyw* 41; *Ozyánder* Andrzej tego czáfu thez do Prufkiego Kłiążęcia przythał/ y ná fwe mniemanie go obrocił *BielKron* 235v, 235.

»obrocić myśl(i), umysł [w tym: ku komu, k(u) czemu (10), na co (3), do kogo (2), do czego (1), w kogo (1), „tam” (1), „tu” (1), aby (1)]« [*szyk zmienny*] (13:8): *RejPs* 34; prętko ná dáry fwoy vmył obroćili/ przeto fádzili przewrotnie. *BielKron* 63v; ku Bogu wżyték fwoy vmył obrocił *BielKron* 176, 88, 90, 102v; *KwiatKsiąż* D; Otoż gdy Dworzánin vzywác w ten fpołob będzie thych rzeczy lubych [*zdrowych fortyli*] káždego czáfu/ y ná káždym miefcu/ doidzie onego krefu/ onego kończá/ ku ktoremu był myli fwą obrocił *GórnDworz* Ee8, Aa4v, Mm6; *RejPos* 23; *RejZwierc* 87; Prágnął Piotr święty zmlodości z światem fie pożegnác/ [...] á wolne myśli fwe w Páná Bogá fwego obroćić y wlepić. *SkarŻyw* 470, [223]; *KochTr* 22; A teraz ktemu obróc myśli fwoie/ íakobyć fzkody nieprzyaciél twoie Krwią fwą nágrodził *KochPieś* 38; *LatHar* 1, 278 [2 r.]; Potym vmyły náfzé ku pokoiowi y zgodzie obróciliłmy [*animos nostros ad semitas pacis et concordiae convertimus JanStat* 864] *SarnStat* 1086; *SkarKazSej* 707b.

»obrocić serce [w tym: k(u) komu, ku czemu (7), do kogo (2), na kogo (1)]« = *pokochać kogoś lub sprawić, że ktoś kogoś pokocha* [*szyk zmienny*] (10): *Leop Luc* 1/17; zá ktorą miłością/ y oná nákoniecz fercze fwe/ y myli wżytkę kniemu obrócila *GórnDworz* Aa4v; Obrócze fercá náfze iuż ku łobie *KochPs* 127, 152; *SkarŻyw* 20, 68, 118, 452; *LatHar* 14; A on [*Jan Chrzciciel*] w przod poydzie przed nim/ w duchu y mocy Eliafzowej: áby obrocił fercá oycow ku fynom [*ut convertat corda patrum in filios*] *WujNT Luc* 1/17.

»serce obroćić [w tym: do czego (2), na co (1), w co (1)]« = *zapragnąć czegoś (4)*: *OpecŻyw* 8; świat podeptawfzy/ ná kłáftor y żywot bogomyflny fercze fwoie obroćilá. *SkarŻyw* 196; Ía chcę do tákich zabaw fercze fwe obroćić, Ktoreby z mym vcziwym y pożytkiem były. *CiekPotr* 18; ábyłmy [...] do vbłágania gniewu Páńfkiego/ wżytko fercze y myśli obroćili. *SkarKazSej* 707b.

»[czyje] serce obroćić [w tym; na co (2)]« = *nakłonić kogoś do czegoś (3)*: SERce Krolewfkie w ręku Páńfkich íest íako źrodło wod/ á ná wżytthko gdzie iedno chce obroćić ie [*ad omne quod voluerit, inclinabit illud*]. *BibRadz Prov* 21/1; choćiafz cię oćiec y mátká opuřczá/ Bog cię przyimie/ y íákomych á nie miłosiernych ludzi fercá/ obroćić ná politowaníe twoie. *SkarŻyw* 52; *SkarKazSej* 670b.

Szereg: »skłonić i obroćić« (2): Naprzod íkoro wfćianielz/ myśli twoię ochotnie á vprzeymie fłkón y obróc ku PANu BOgu twemu. *LatHar* 1, 14.

α. Umieścić [co] (4) :

obrocić do czego (1): [Achaz] wchodzenie Krolewskie zewnętrzne/ obrocił do kościoła Pánfkiego/ dla Krolá Afyryjkiego [et ingressum regis exterius convertit in templum Domini propter regem Assyriorum] Leop 4.Reg 16/18.

Zwroty: »obrocić na miejsce« (1): Obroc kord fwoy na miejsce iego [Converte gladium tuum in locum suum]. WujNT Matth 26/52.

»[co] obrocić na zad« = *umieścić z tyłu (1)*: w Człowieczem cíele fą różney doftoyności członki/ iefł tá część człowieká/ którą Pan Bog obrocił ná zad/ iżby ná nie oczy nie pátrzáły GórnRozm L3v.

Przen (1) :

Zwrot: »serca ojcowskie w syny ich obrocić« (1): Chcąc tedy rzecz zániecháń y práwie włudzkiej pámięci vmárłą ożywić/ á fercá oycowfkie w fyny ich obrocić y wmwóić: vdałem fie ná wyłozenie żywotow świętych Bożych w ięzyk nář Polki. SkarŻyw A2.

a. O ludziach, zwierzętach i o częściach ich ciała; vertere Mącz, PolAnt; convertere Vulg; mittere, ponere, reducere PolAnt; avertere Mącz [w tym: co (72), kogo (5)] (79) : áby chóry všiadł/ [...] á ták cíáło obrócił/ iákoby zgłowy ten řtrumień ná mieyfćá gdzie defcenfy iákíe fą/ řpadał. Oczko 15v.

obrocić czym [= którą częścią] w którą stronę [w tym: do czego (4), na co (3), ku czemu (1)] (8): Pochwyćili go á kazáli mu zerznąć powieki na oczu/ á obroćili oczymá do fłóńćá przywiązawfzy do fłupá BielKron 120v; Alexánder řzedł do niego [do Bucefała]/ vzdę włożył/ obroćil go ku fłóńcu głowá BielKron 122v, 144v, 261, 362; Piotr ř. vkrzyżowány prošil áby go ná doł głowá obrocono. SkarŻyw 601 marg, 601. Cf »obrocić ręką«.

obrocić gdzie [w tym: „gdzie(kolwiek)” (4), „tam” (1)] (5): Brát ieden młody/ pořtánowił v řiebie nigdy fie fwych řkrytych członkow niedotykáć. czártu ták to bylá rzecz przykra/ ifz mu wielki ná tym mieyfću chcąc tám rękę iego obroćić/ boi vczynił SkarŻyw 333. Cf Frazá.

Frazá: »gdzie(kolwiek) obrocisz oczy (swoje), gdzie mam oczy obroćić, gdzie obrocę oczy« (2:1:1): Gdzes yá mam Oczy obroczić A czem załóćzi vkroczyć RejKup cc6v; Mącz 192d; RejZwierc 191v; Wzgárdźilzli ty mnie/ gdziefz obrocę oczy/ Gdzie ferce řkłóńię? GrabowSet H2v.

Zwroty: »[na kogo] obroćić ięzyk« = *wystąpić przeciw komuś (1):* [Luter] napřód ná wřzyřtek řtan duchowny/ Bifkupy/ káplány/ obrócił przeřtróny ięzyk řwóy BiałKat 338v.

»[na kogo] obroćić oblicze« = *zwrócić się do kogoś (1)*: ná mię byli obroćili oblicza řwe wřzyřcy Izráelczycy řebych krolowá [et super me posuerunt omnis Israel facies suas, ut regnarem] BudBib 3.Reg 2/15.

»obroćić oczy [w tym: ku komu (1), przeciw czemu (1), na co (1)]« = *spójrzeć (4)*: TarDuch C5; Pięć rázy przez dzień modlá fie [Turcy] Bogu obroćiwfzy oczy ná południe. BielKron 260, 12, 100v.

»oczy na się, ku sobie obroćić« = *wzbudzić zainteresowanie; (a)vertere oculos in se Mącz [szyk zmienny] (4:1):* Mącz 486a, 487a; řam przez fie řho [o řalotach] řprávuiąc/ ludzkie oczy ná fie obroći GórnDworz Dd2; SkarŻyw 68; Z podźiwieniém ku řobie oczy obróćilá Wřzyřtkich ZawJeřt 47.

»oczy (a. oko) [w tym: łaskawe (2), miłosierne (2), chęćliwe (1), nieźyczliwe (1); miłosierdzia (2)] (łaskawie a. miłóćiwie) obroćić [w tym: na kogo (6), k(u) komu (5)]« = *obdarzyć kogoś uczuciem (okreřonym przydawką) [szyk zmienny] (14)*: A przetoź iednáćzko nářa/ ony twoie miłofierné oczy

k nám obroci *OpecŻyw* 190v, 20; *PatKaz I* 18; *MurzHist* F4; *LeszczRzecz* A6v; żoná Putyńárová oczy fwoie obrociłá nań [*na Józefa*]/ miłowála go *BielKron* 16v; *RejPos* 257v; *SkarŻyw* 354; *ArtKanc* D5, R16v; Obróć fwe oczy ná nas/ y na tę koronę/ A day nam niezwalczoną ná wieki obronę. *KmitaPsal* A5v; *GrabowSet* C4v, D2v; *LatHar* 482.

»obrocić oczy (*a.* oko) [*w tym: ku komu (1), na kogo (1), na co (2)*]« = *wziąć pod uwagę* [szyk zmienny] (4): Niechayże nie pátrzy ná mię oko tych którzy mię widzą/ ále dwie oczy twoie obroć ná mię/ álic mnie nie łtanie [*Non aspiciet me oculos videntis me; oculi tui in me, et non ero*]. *BibRadz Iob* 7/8; proźę cię/ ná zachodne kościoły obroć oko twoie *SkarJedn* 386; Ku mnie/ y ktobie Troia/ niech obróci oczy *GórnTroas* 8; *SkarKaz* 484a.

»oczy swoje obrocić [*ku czemu*]« = *zwrócić się z prośbą o pomoc* (1): Ale gdy łie kto wiernym á łtáým łercem vciecże ku Pánu łwoiemu/ á práwie cále oczy łwoie obroci ku łwiętemu Máýestatowi iego/ [...] ázałł łnádnie nie może gwałtu vczynić tákiemu zemdlonemu á łłábemu przyrodzeniu łwemu. *RejPos* Ooo2.

»obrocić na drogę sprawiedliwą oczy [*czyje*]« = *ukazać komuś słuszną drogę* (1): a vmocniwłłý wnas naukę zakonu twego łwiętego: obroc na drogę łprawiedliwą oczy náłłe *RejPs* 61v.

»obrocić rękę [*w tym: do czego [=gdzie] (1), k komu (1), przeciw komu (1), na kogo (3)*]« = *ukarać; convertere a. nittere manum Vulg; vertere manum PolAnt* [szyk zmienny] (6): *RejPs* 118; *Leop Is* 1/25; Abył bráł łupy/ á rozchwytawał plony/ ábył obrocił rękę łwą do vpáđłých mieyłc w kthorych miełzkáią *BudBib Ez* 38/12, *Ps* 80/15; A by byli łłów moich łłucháli/ Y náuki przełtrzegáli/ W rychle bych był ich włzytki okrócił Przełwniki/ y obrócił Rękę łwoię ná łprołné pogány [*et super tribulantes eos misissem manum meam. Vulg Ps* 80/15] *KochPs* 123; *SkarKazSej* 667b.

»obrocić rękę [*na kogo*]« = *wspomóc* (1): [*Sodomici*] nigdy ręki łwey nie obrociłi ná vbogyego/ ktory potrzebował włpomożenia ich. *RejPos* 194.

»rękę obrocić [*na co*]« = *sięgnąć ręką* (1): Bog rękę łwą obrocił ná łkałę [*In silicem misit manum suam*]/ á z gruntu gory wyrócił. *BibRadz Iob* 28/9.

»obrocić twarz, oblicze [*w tym: ku komu, ku czemu (3), przeciw komu, przeciw czemu (5), „tam” (1), „gdzie” (1)*]« = *stanąć twarzą do czegoś, spojrzeć; faciem vertere HistAl; vultum vertere Vulg; faciem constituere a. dirigere, a. obfirmare, a. ponere PolAnt* [szyk zmienny] (7:3): *OpecŻyw* 11v; łlyłząc tedi Porus wołanie ktore iego załłęp czinił/ obrocił fwe oblicze knim [*faciem suam versus eos voluit*.] *HistAl* H8; *Leop Ex* 25/20, *Ier* 50/5; Vłłąp gdzie ná iákie miełce/ á obroć łię ábo ná práwą ábo ná lewą łtronę/ táł gdzieł twarz łwą obrocił *BibRadz Ez* 21/16, *Ez* 4/3, 7, 25/2; *RejZwierc* 263v; *BudBib Ez* 4/3.

»obrocić (łaskawie) twarz [*w tym: gniewu (1), jasną (1), łaskawą (1)*], oblicze [*w tym: boskie (1), jasne (1), łaskawe (1)*] [*w tym: ku komu (5), na kogo (3), do kogo (2), nad czym (1)*]« = *obdarzyć kogoś uczuciem (określonym przydawką); convertere vultum Vulg; posuere faciem PolAnt* [szyk zmienny] (5:6): *RejPs* 96v [2 r.], Ff3v; Obrocże yáłną twarz twoyę ná myę łługę twego [*Illustra faciem tuam super servum tuum Vulg Ps* 30/17] *LubPs* H2v, H2v marg; *Leop Num* 6/26; Abowiem obrociłem twarz łwą ku złemu náđ miáłłem tym [*Et posui faciem meam contra civitatem hanc in malum*] *BibRadz Ier* 21/10; *ArtKanc* D2; Obróćę twarz gniewu mego ná was/ ze od nieprzyációł łwých bęđziecie

porażeni *KołąkSzczęśl* Bv; *SiebRozmyśl* Fv; Obroć Boże Duchu ś. oblicze twoje do nas/ á dárny nam pokoy [*Convertat Dominus vultum suum ad te et det tibi pacem. Vulg Num 6/26*]. *SkarKaz* 280b.

»obrocić [*do kogo*] tył« = *odwrócić się* (1): Y obroćili do mnie [*synowie izraelscy i jehudscy*] tył/ á nie oblicze [*Et verterunt a me cervicem, et non facies*] *BudBib Ier 32/33*.

»[*kogo*] tyłem obroćić« (1): Kliądz wácek odpaławízy/ y dzierżec mu [*chłopu*] gi [= *go*] dał/ Ten go tyłem obroćił/ á lám precz vciekał. *RejFig Cc8v*.

»obroćić uszy [*ku komu, na co*]« = *posłuchać* (2): obiecałes fie też do niego [*niewiernego*] obroćić tyłem/ á nigdy nie obroćić vřzu řwoich ná wołánie iego. *RejPos 275; KochPs 87*.

α. Nadstawić [co] (2) :

obroćić komu (1): Nie řprzećiwiay fie złemu: ále iestliby ćię kto policżkował w práwá twá iágodę/ obroćże mu y drugá. *CzechRozm 247*.

obroćić ku czemu (1): Pánná zaráz klęknęłá/ máiac zá rzecz drogá/ Śmierć tę/ á ku ćięciu twarz obróćila řrogá. *GórnTroas 74*.

2. Zmienić położenie lub kierunek czegoś; *vertere* Mącz, *Vulg*; *avertere* *Vulg*; *convertere* *PolAnt*; *divertere* *JanStat* [w tym: *kogo, co* (49)] (55) : Páweł Ialienki [...] Z boku miedzy dwá vphy ich [*Niemców*] wřkoczył/ á one Drzewcá Rzelkie obroćił ná řwých náładzone *StryjKron 642*.

obroćić w którą stronę [w tym: *do czego* (1), *ku komu* (1), *na co* (1), „*ku dołowi*” (1), „*na doł*”(1), „*wzgorę*”(1)] (6): A wřzakofz by mogła [*baba*] głowę [*dziecięcia*] ku dołowi obroćić [*o rodzeniu*] *FalZioł V 23b, V 22d; TarDuch C6v; SkarKazSej 694b. Cf* »oczy na stronę obroćić«, »obroćić twarz swoją«.

obroćić czym [= *którą częścią*] (3): A gdy takie [*zadkiem*] baba obaczy rodzenie/ [...] á iestliby mogła głową na doł obroćić: ma fie o to pokuřzać. *FalZioł V 22d. Cf* »nogami wzgorę obroćić«, »nie obroćić rączką«.

Zwroty: »oczy na stronę obroćić« = *odwrócić wzrok* (1): A w tym przypadły do nog iego [*Koryjolana*] s płáčzem wřzytki pánie. Rycerřstwo ine oczy řwoie ná řtronę obroćili. *BielKron 110*.

»nie obroćić rączką« = *nie podjąć najmniejszego działania* (1): *Manum non verterim*. Nie obroćił bych rączką dla tego. *Mącz 209a*.

»[*do czego*] obróćić twarz swoją« = *odwrócić się* (1): Gdy co máło odřzedł [*řw. Jan*] do kłářtoru/ obroćiwřzy twarz řwoię/ á padwřzy ná koláná/ dłu^{go} plákał Bogu řię polecáiac. *SkarŻyw 134*.

Przen [w tym: *kogo, co* (11)] (14) : zgłádzę Ieruzálem/ iáko więc řczyriá z thablice co nápiřano: a řthářřy y zmywřy obroćę y będę ná niey częřto kryřłá prątkiem [*sicut deleri solent tabulae, et delens vertam et ducam crebrius stilum super faciem eius*]. *Leop 4.Reg 21/13; RejPos 56*.

obroćić od kogo, od czego (2): Obroć wřzyřtkie błędne Pánie Iezu Kryřte/ Od ich wynaleřkow/ ku twey prawdźie czyřtey *ArtKanc K14v. Cf* »obroćić oczy [*od kogo*]«.

obroćić kim (1): To mowi Pan Bog: Oto iá do ciebie Gog Kxiążęćiá y głowy Mořoch y Thubál y obroćę thobá [*et circumagam te*]/ á włozę kryg w pářćczekę twoię *Leop Ez 38/3*.

Zwroty: »nogami wzgorę obroćić« (1): Táki rząd *popularitatis* muři przećię mieć řwoie kroliki. [...] ktorzy krolikowie z řobá řię wádzáć/ y ieden drugiemu zayřzác/ wřzytko nogámi wzgorę obroćá. *SkarKazSej 694b*.

»obrocić oczy [odkogo]« = *przestać się interesować* (1): A gdy będziecie ręce wálże wznosić ku mnie/ obroćę oczy od was [avertam oculos meos a vobis *Vulg Is* 1/15]/ [...] Bo ręce wálże pełne łą krwie. *BielKron* 94.

»nazad obrocić serce [czyje]« = *przywrócić do dawnego stanu* (1): Wyłuchayże mię Pánie wyłuchay/ á niechay pozna lud ten/ iżeś ty ieśt Pan Bog/ á iżeś ná zad obrocił łerce ich [quod tu es Dominus Deus, et tu convertisti cor eorum retrorsum]. *BibRadz* 3.Reg 18/37.

»twarz obrocić« (1): Roku zásię drugiego Iánusz [= bog Janus] twarz obrócił/ A Mars wízyłtkie furie ná Mołkwę wywrócił *KochJez* B.

»do [jakiej] wiary, na [jaką] wiarę obrocić« (1:1): *BielKron* 462; á iáko wiele ci dwa wielcy Apoštołowie y trąby Duchá S. [o św. Pawle i Barnabie] Pogánłtwá do wiary S. obročili *SkarŻyw* 536.

»wołą obrocić« (1): Lew fie ná kmieciá ofunął/ Srogo pátrząc zeby [!] zgrzytnął: Ale kmieć wołą obrocił/ Zálie łagodnie lwá krocił *BierEz* K4v.

»wspak, opak obrocić« [szyk zmienny] (2:1): *RejKup* o2; Co pierwey bez Cefárfkie⁶⁰ przyzwolenia/ żaden Papiężem być nie mógł/ to potym obročili wópák/ y vmocnili to áby żaden Cefárzem nie był/ bez Papięskiego przyzwolenia. *NiemObr* 63; *WujNT* 860.

α. Zmienić bieg wody [co] (9) :

obrócić gdzie [w tym: na co (1), przez co (1), „indziej” (1), „pobok” (1)] (4): anym obroczył vody nahymyenyego Iego phalenthá a nym zalał lank *ZapWar* 1536 nr 2453; *Strum* O3v; [drzenie ziemi] Cieplice ták odmienić może/ że łtrugę/ którą cieką/ przerwie/ y indziéy obróci *Oczko* 30v; *SarnStat* 466.

obrócić którędy [w tym: „inną stroną”, „inszem łožyskiem”, „dołem”] (3): *BierEz* D4v; á gdyby ktho łwoiem dowćipem obrocił rzekę która grániczy inłzem łožyskiem po łwey dzyedzinie/ tedy oná rzeká ma być gránicą/ kthorey [!] máią obiedwie wśi vżywać iáko rzeki grániczyney *UstPraw* Iv, Iv.

Przysłowie: Więc y to bywa trefnie/ [...] gdy ktho vmie wyrwać s kfiąg co takiego/ co v ludzi częłto bywa w vłciech/ á ná łwoy młyn obrocić. *GórnDworz* Q2; *RejZwierc* 92.

Zwrot: »precz obrocić« (1): Iełliby był Pothok wielki/ y Wodáby wielka wzbieráłá/ tedy by iém tá Wodá/ ónę łmáczną wodę precz wynosiłá: musiał być imo óny Stawki Pobok Zwódnicą gościnną wodę precz obrócić. *Strum* O3v.

β. O grze w szachy [w tym: co (1)] (3) :

obrocić czym [= co] (2): Niemáłá chwilę ná łzáchy pátrzyłá/ Potym odchodząc/ Rochem obrociłá. *KochSz* C2v, C3.

obrócić na co czym [= którą stroną] (1): Obroci Rochu ná Krolá rogámi *KochSz* C2v.

γ. O czasie [co] (1) :

obrócić na co [na który dzień] (1): bráciá pięć dni twárdó połzcząc/ włobotę tylko á wniedziélé hoynie iedli: [...] Romuáldus czytáiąc iłz S. Sylwełter łobotę pościć kázał/ vlzenie połtu ná czwártek obrocił *SkarŻyw* 571.

a. Zawrócić, cofnąć; avertere (a. dare) in fugam *Mącz*, *Vulg*; convertere, (of)flectere, in fugam vertere *Mącz* [w tym: kogo, co (16)] (22) : Offlectere navem, Obrocić łódź. *Mącz* 261b; A Iozue obrocił łwe co wrzeciý vćiekáli/ y potkác fię kázał. *SkarŻyw* 502.

obrocić w jakim kierunku [w tym: do kogo, do czego (2), ku komu, ku czemu (2), w co (2), „na wspanak” (1)] (7): á vćiekáiąc po wodzie [Julijan Apostata] gdy pogonią zá łobą miał: tych co go zábić mieli/ obroćić do nich łódkę im w oczy kazał. *SkarŻyw* 392; bráćia mizerni dlá potrzeby łwey wielkicy/ wozy one ktore do dworu Biskupiego łży/ do kłaźtoru obroćili *SkarŻyw* 529. Cf »na wspanak obroćić«, »na zad, w zad obroćić«, »żagle obroćić«.

Zwroty: »obroćić koń, koniem, z koniem« = *flectere equum Mącz* [szyk zmienny] (1:1:1): *Mącz* 129d; Albo káz snim [z koniem] ná tę nogę obroćić/ ieflic łye obroći iáko y ná zdrową/ nie iefłci wyplecony *SienLek* 170; Obróć łwóy kon prędkonogi/ Nieścigniony Care drogi: Chcełz być groźnym/ á vćiekałz *KochPieś* 45.

»na zad, w zad obroćić« = *zmusić do ucieczki; avertere (a. dare) in fugam Mącz* [szyk zmienny] (1:1): In *fugam dare*, Zeprzeć kogo obróćić ná zad. *Mącz* 138c, 487a.

»tył obroćić« = *uciec (2)*: Zá twym powodem łerce łye nam wróci/ A nieprzyiáćiel prędko tył obróci [et ipse ad nihilum deducet inimicos nostros, *Vulg Ps* 107/14]. *KochPs* 167 [idem] 87.

»w ucieczkę (a. w uciekanie), do uciekania obroćić« = *zmusić do ucieczki; dare in fugam Vulg; in fugam vertere Mącz* [szyk zmienny] (2:1): *Leop Num* 21/29; *Mącz* 485d; Bogu bowiem należy pomagać/ y do vćiekánia obroćić. *PowodPr* 57 [idem] *SkarKazSej* 685b.

»na wspanak obroćić« (1): Połłał Pan wnet Proroká áby mu powiedział/ Ize mu piętnáście lat iefłcze czáfu przydał. Dał mu znák ná zegárze áby łie vkroćił/ Iz łłóńce dzyefięć godzin Pan ná wípák obroćił. *RejWiz* 137.

»zás obroćić« (1): *Convertere signa. Proporce zás obróćić. Mącz* 487c.

»żagle obroćić [w tym: ku komu, ku czemu, w co [= w jaką stronę]« = *skierować dokądś okręt* [szyk zmienny] (3): Potym przyłzła ná nie ciężka chorobá/ iz mułieli ku domu żagle obroćić. *BielKron* 452v, 451; Obrociem rozpuszczone żagle w greckie strony. *KochMon* 29.

Przen (2) :

Zwrot: »żagle obroćić« = *zacząć inaczej postępować; vertere vela, mutare velificationem Mącz* (2): *Vertere vela*, Żagle obróćić/ to yełt/ ynłzą ráde przed łię wziąć. *Mącz* 486a, 479b.

3. *Wykonać obrót kimś [kogo] (1) :* Wierę obroćić kłztałtnie nie będzie iey [družba panienki w tańcu] vmiał. *ZbylPrzyg* A4v.

4. *Wysłać kogoś lub coś gdzieś albo kazać gdzieś się udać [w tym: kogo, co (65)] (68) :*

obroćić dokąd [w tym: do kogo, do czego (2), w co (3), „gdzie” (3)] (9): abowyem czy kthorzi thich nayałzdow biły wodziny wyedza Gdzye thi lyvdzye kthore zabrały obroczyły *LibLeg* 11/174v; *LubPs* bb2v; *RejWiz* 59v; Sláhta wołála ná krolá áby ie do domu obroćił widzác co łie dzyeie *BielKron* 398v, 194; *RejPos* 27; *RejZwierc* 23v; Nafnádniéy tedy do ćieplic obróćiem/ á zá poprawę przyrzeczém ówym/ którzy co ná wierzchu máia/ iáko więc świerzbywa/ krofty/ wrzódy/ fiłtuły/ róze *Oczko* 13v; *GostGospSieb* +4v.

W przen (1) :

Zwrot: »[dokąd] obroćić nogi« = *udać się (1)*: Ziemiá Moab tá łie łtánie iáko gárniec żywnołci náłłey á łnadz áz do ziemie Idumeyłkicy obroćimy nogi náłłe *RejPs* 88v.

Przen [kogo, co] (11) :

obrocić do czego (3): wżákóž wnąłzym kráiu/ do infzych lékarłtw dzieći obróćmy *Oczko* 22, 13, [40].

obrocić na kogo, na co (2): Rozum á bełpieczne łumnienie á łpokoyny żywot łlepym zamkiem. [...] A teź thám pewnie nigdy fortuná we drzwi nie zákołáce y s pomocniki łwemi/ bo wie pewnie iż niema po co/ bo iey cnothá v drzwi záłtąpiłá/ woli łwe hárcowniki obroćić ná łákomce/ ná wydzieráćze/ á ná nıkczemniki *RejZwierz* 135v. *Cf Zwrot*.

obrocić dokąd [w tym: *k(u) czemu* (2), *w co* (2), *na co* (1), „wszędzie” (1)] (6): *BielKom* A2v; O Bogowie/ o łczęśćić/ byście obroćili/ W łczęśliwą łtronę dułżę y łáłkáwi byli. *ZawJeft* 44; *GrabowSet* V. *Cf Zwrot*.

Zwrot: »obroćić nogi« [w tym: *k(u) czemu* (2), *na co* (1)] = *convertere pedes* *Vulg* (3): Rozwáżálem łobie włfytek łtan żywotá moiego nic infłe⁸⁰ łobie potrzebnieyłłego nienayduię iedno obroćić nogi łwoie ná drogę łłuffłnoći/ á náúk twoich *RejPs* 179v; *LubPs* bbv; *Leop Ps* 118/59.

a) O kościele (1) :

obroćić na co (1): Pan Bog Kościół łwoy y łzerokość iego zá morze/ y ná Indye/ y inne kráiny/ o których łudzie nie wiedzili/ obráca y obroći/ y rozłzerzy/ y nágrodziłobie [!] *SkarJedn* 384.

Szereg: »obroćić i rozszerzyć« (1): *SkarJedn* 384 *cf obroćić na co*.

a. Skierować dokądś wojsko, wysłać do boju, zaatakować; convertere *Modrz*; *dirigere* *Vulg* [w tym: *kogo, co* (45)] (47) :

obroćić przeciw komu, przeciw czemu (3): Drugie [łudzie] zbroiłte/ mocne/ chutkie z drzewy/ obroćić przeciw rogom nieprzyácieliłkim/ áby ie mogli przełomić *BielSpr* 18. *Cf* »moc obroćić«.

obroćić na kogo, na co (12): *Diar* 22; Przeto y pánowie Polłcy niektorzy Krolá Olbráchtá wiedzili ná to/ áby ten łud zgromádzony obroćił ná Tatáry *BielKron* 398v, 216, 225v, 365v; *BielSpr* 61; *StryjKron* 642; gdy iuź Bog tego możnego Tyránná [o *Turkach*] ná Krześciáńłtwo tákim pędem obroćił/ trzeba łię łekáć *PowodPr* 83. *Cf* »moc obroćić«, »wojsko obroćić«.

obroćić dokąd [w tym: *do czego* (7), *ku czemu* (1), „tam” (2), „tu” (1)] (11): Orozesłaniu żołnierzow dawáno sprawę ze ich Częśc do Wiekiey Polski obrocono *ActReg* 67. *Cf* »moc obroćić«, »wojsko obroćić«.

obroćić gdzie [= o zmianie szyku wojska w czasie bitwy] [w tym: *na [którq] stronę* (3), „na czołó” (1), „na rogi” (1), „na zad” (1), „gdzie” (2), „wszędzie” (1)] (9): *BielKron* 400v, 409v, 411v; A ielłiby ćie nieprzyáciel w tym vprzedził iżby łewy rog przełomił/ włzyłtki pomocne włfy ná łewá łtronę małz obroćić *BielSpr* 20v, 22, 34v, 41 [2 r.]; Strzelbę dziełną tám łtáwić gdzie z pożytkiem będzie/ Gdzieby iá mógl obroćić gdy potrzebá włzędzie. *BielSjem* 33.

Zwroty: »bitwę [w którq stronę] obroćić« (1): *Praelium eo versum est*, Bitwę w tę łtronę obróćili. *Mqcz* 486a.

»moc (a. wszystkie mocy), siłę, siłą obroćić« [w tym: *dokąd* (4): *do czego* (3), „tam” (1); *przeciw komu, czemu* (2); *na kogo* (2)] = *convertere vires* *Modrz* [szyk zmienny] (6:1:1): [Amurat] myłłił tám [na *Skanderbega*] włzyłtki mocy łwoie obroćić *BielKron* 244, 58v, 153v, 238v, 245v, 246v; *ModrzBaz* 106; *ActReg* 5.

»obrocić ku potrzebie« (2): A tam, gdzieby była naglejsza potrzeba, ma się JKM sam osobą swą obrocić, [...] a ine wojewodztwa przyległe drugiej potrzebie z etmanem obrocić ku potrzebie drugiej, jeśliby była. *Diar* 81; *SarnStat* 108.

»wojsko, z wojskiem obrocić« [*w tym: dokąd* (6): *do czego* (3), *ku czemu* (1), „tam” (1), „tu” (1); *na kogo, na co* (2)] [*szyk zmienny*] (1:1): Pothym záfie roku od Kryftulá 1526. [Sulejman] do Węgier wojsko obrocił. *BielKron* 259, 240, 374v; Zá co Pan Bog Lefká zárázem íkarał/ íz wojsko krzyżowe nie ná Litwę/ ná ktorých był wziął od Papieža Krzyż/ ále ná fwoich obrocił. *StryjKron* 370, 370; *ActReg* 56; *OrzJan* 81; Cláffem y z wojskiem tu obrócić ku potrzebie R.P. *SarnStat* 108.

W przeni (1) :

Zwrot: »wszytki mocy społu obrocić« (1): Kiedyby wízytki mocy ípołu obroćili/ Gdzie wiele Koz y Wilká ínádnieby íkroćili. *RejZwierc* 247.

α. *O orężu; dirigere Vulg; convertere arma Modrz [co]* (9) : prze jaką walkę [...] na granicy łacno przywiedzie [*ludzie swowolne*] ku łupom, ku najazdom, gwałtom, tak, że zamieszać się sami będziemy musieć, bronić się jeden drugiemu a ty arma nasze obrocić, abo porażeni tym czasem być by musieli *Diar* 67.

obrocić przeciw komu (2): ízábile fwoie obrocę wízędzie przeciw twemu nieprzyacielowi. *BielKron* 253, 225.

obrocić na kogo (6): *Leop 2.Reg* 11/24; A gdy íe potkáli/ obroćil ich miecze Pan Bog na íię/ íz íe íami bili Moábitowie z Ammony/ przeciw obywatelom Seir *BielKron* [84²], 230v; *ModrzBaz* 105v; *StryjKron* 722; Obróćili fwé grot y nád ludzkie nádzieie/ Nie ná pogány/ ále ná fwé dobrodzieie *KochProp* 7.

W charakterystycznych połączeniach: obrocić arma, grot y, miecz(e) (4), *strzelbę [= strzelanie], szable.*

5. *Użyć, spożytkować; in usum convertere Modrz, JanStat; uti Mącz; in usum tradere Vulg [w tym: co* (169), *kogo* (29)] (206) : Abuti item significat in usu consumere, Zlie vżywác/ álbo ynaczyey obroćić níżli íe godzi. *Mącz* 511b.

obrocić na co (4): *RejZwierc* 252 *cf W przeciwstawieniu. Cf Zwroty.*

obrocić w co (4): Onę połługę/ ktorą Złyduch [!] íynowi Bożemu wyrządzał/ nofząc go po powietrzu/ po gankách/ po gorách/ w to nákoniec obroćil/ áby Pan przed nim vpadł y chwałę Bořką mu oddał. *PowodPr* 52; *Mącz* 485d. *Cf* »w pożytek obroćić«.

W przeciwstawieniu: »obrocić ... wyrzucić« (1): Cobychmy ná poćiwość mogli fwą obroćić/ To muśimy z márnemi ímieciami wyrzucić. *RejZwierc* 252.

Zwroty: »dobrze obroćić« (1): Bene ponere beneficium, Dobrze obróćić dobodzieyństwo. *Mącz* 309c.

[»w łup obroćić«: íz Aleksander dopuszczil bil listhem szwym wszithko pobracz i w łup obroćicz coskolwiek przy nich naleziono bilo. *CorfusDocum* 1564 nr 129.]

»na potrzebę obroćić« = *condicere et praestare operas Modrz*: Tłuśtość bydlęcia zdechłego/ ábo od źwierzęćia íákiego záiedzione⁸⁰ tę ná káżdą fwą potrzebę obroćić możećie [*fiet in omne opus*]/ á wżákoż íe íey íeść nie godzi. *BibRadz Lev* 7/24; *ModrzBaz* 131.

»w pożytek, ku swemu pożytkowi, [użytku] obroćić« (2:1): Wíłytek thedy ípořob odzyenyá/ á chowányá dzyátek wżyác/ á ku íwemu pożytkowi obroćić mozem od páná á ítworzycyelá nářlego

GliczKsiąż E8; *BiałKat* 336; *Oczko* 12; [Tychże dni nie były omieszkane kwestyje abo pytanie przy stole z Pisma św., gdzieśmy się mogli wszyscy wiele dobrego nauczyć a ku swemu użytku obracić. *AktaSynod* I 90].

»źle, na złe obrocić« (1:1): ále nie ieft przećię żadna rzecz ták dobrá/ ktoreyby człowiek złego łumienia ná złe obrocić nie mógł. *GórnRozm* F4; *LatHar* 144.

α. *O przedmiotach, pieniądzech, dochodach, majątnościach itp.* [w tym: *co* (78)] (83) : Iako ia dzys iście mam Iozepha łwoiego Y nie marniem iście tych pieniędzy obrocił Czom zań dał *RejJóz* G3.

obrocić komu (1): Ieden łtich rabkow obroczyła na kółfulką krzeźna dzyeczyącyu łwemv *LibMal* 1553/174v.

obrocić ku czemu (10): Gdy wam to bogowie łelni dáli vmieyćiełz im to odłługowác á ku ich chwale to obrocić *BielKron* 318v, 42; *WujJud* 181; *SarnStat* 593. Cf »obrocić ku (swemu) pożytku«.

obrocić na co, na kogo (67): A tho czo bi od nych wziął abi na obroną obroczył. *MetrKor* 61/224; *LibMal* 1551/164, 1553/174v; *RejWiz* 59v; *Leop Ex* 30/16; *BielKron* 97, 193, 364v, 390v, 408; *HistRzym* 16; Izali tho nie ieft ná woli iego/ obrocić on káwálec gliny/ [...] ná co chce? *RejPos* 74, 144 [2 r.]; lepiej [...] to ná co poćciwłzego obrocić co ma być ná łprołne zbytki obrocono. *RejZwierc* 60; *SkarŻyw* 98, 535; *ReszPrz* 72; *LatHar* +4; Nakłády ná nabożeńłstwo/ ná łłuzbę y chwałę Bożą vczynione/ łá vczynki dobre/ y Pánu Bogu wdzięczne/ y częłtokroć więcey záłługuiące/ niż gdyby ie ná vbogie obrocono *WujNT* 114, 186; *CiekPotr* 22. Cf »na potrzeby obrocić«, »obrocić na (swoj) pożytek«.

obrocić gdzie [= na co] (2): *SkarŻyw* 462; cokolwiek by ich [pieniędzy] zbywáło/ wiernie Rzeczypółpolitey dochowam/ y onych indźiey nie obrocę/ iedno kędy wola y zdanie łtanow Rzeczypółpolitey ná Seymie bęđzie *SarnStat* 445.

Zwoty: »na potrzeby [jakie a. czyje] obrocić« = *in usus convertere* *Modrz*, *JanStat* [szyk zmienny] (8): A przetoż máią być włzytcy karáni/ [...] y ci ktorzi trácą rzeczy łwe/ ktore było ná potrzeby łwe lepiej obrocić. *ModrzBaz* 36v, 135v; *StryjKron* 612; łkázuiemy: áby wiernie w Skárbie było chowano: z kóóręgo iełliby kto co wziął/ vchwycił/ álbo kóórýmkolwiek łpołobem ná potrzeby włáłne obrócił/ [...] niech bęđzie ołáđzón *SarnStat* 944 [*idem* (3)] 334, 411, 420; A iż też ráđzi náłzy dołtatek łwoy pokázuią przed obcemi w łzáciech w pułmiłkách w trunkách/ toby obroćili ná potrzeby woienne/ y temby łię chełpic poczęłi/ [...] á nie temi teráznieyłzemi márnotrawnemi chwałtámi. *GrabPospR* K4.

»obrocić na (swoj a. włásny) pożytek (a. użytek), ku (swemu) pożytku {a. pożytkowi, a. użytku}« = *in suum commodum convertere* *Modrz*; *in (ad) usum (proprium) convertere* *JanStat* [szyk zmienny] (37:6): Iakom ya nyepobral vsthanyslava plohoczskyego wdworze yego thrzydzyesczy gąschi gwalthem a nyeobroczyłem ych kv swemv pozythkv *ZapWar* 1517 nr 2201, 1506 nr 2034, 1508 nr 1962, nr 1963, 1509 nr 2051, 1510 nr 2065 (35); *Mącz* 346c; Półpolície Pánowie wykłádáią niepożytecznego łzołtyłá być onego/ ktorego źiemię ábo grunty ná łwoy pożytek obrocić mogą. *ModrzBaz* 99v; *SkarŻyw* 334; *ZapKóścier* 1580/13; IEłli kto co z łkárbu weźmie ábo włápi/ álbo [...] ná włáłne vżytki obróći/ [...] niech bęđzie ołáđzón *SarnStat* 5, 445, 1250; *SkarKaz* 453b.

»po swej wolej obrocić« (2): Przy zołtáley wdowie [rzeczy po męžu] máią zołtác/ y po łwey wolej może ie obrocić. *GroicPorz* gg4, gg3v.

»w zysk obrocić« (1): To/ co ku twej części/ poświęcono Pannie/ Co do twej chwały/ lud nadał wybrany/ To w zylk obrocił/ człek tobie nieznany. *GrabowSet V*.

β. O pracy, staraniach, zdolnościach, wartościach moralnych; conferre, consumere, ponere, uti *Mącz; convertere* *Modrz* [w tym: *co* (31)] (32) :

obrocić do czego (5): wżytkié fwe sprawy/ Do pożytku spólnego obrócić naprawy. *KochZg Bv; ftrzeże* tego w.m. abyś ich [cnot] do ledaiakiej posługi nie obrocił *GornDworz X3; Phil K3; abyście* W.M. [...] wżytko ftaranie swoie/ wżytkę pieczą y pilność do téj woyny obrócili *OrzJan 71; SkarKaz*)(4).

obrocić k(u) czemu (9): Omne consilium studium, officium, operam, laborem, diligentiam, fidem, benevolentiam ad amplitudinem alicuius conferre, Wżelaką możność fwą obrocić ku powiżlzeniu czyjemu. *Mącz 122c, 409a; RejPos 43v, 288v; KuczKat 325; BudBib b, c3v; ModrzBaz 23v; KochPieś 79*.

obrocić na co (16): *LubPs V4; BielKron 209, 209v; Impertire* studium Philosophiae, Swoje pilności ná naukę obrócić. *Mącz 281d, 309d, 430d, 433a, 444d; Przed* dawnemi czály Pánstwo Rzymkie [...] vpádło lámo/ prze to iż moc swoię ná wnętrności fwe obrociło. *ModrzBaz 106; SkarŻyw 31, 80; Zgállo* to wżytko: gdyś tak piękne cnoty, Ná mord obrocił, y fżpetne kłopoty. *KlonKr C3; SkarKazSej 679b. Cf obrocić na co komu, Ze zdaniem dopełnieniowym*.

obrocić na co komu (1): á wy złe obyczáie ich [podłych] ná wysługę sobie obrocić/ á z grzechow ich pomnożenie pobożności wáżey mieć możecie/ gdy im daćie y chleb y naukę *SkarŻyw 589*.

obrocić gdzie [= na co] (1): o nas o Polakoch piżą/ iż trudno má być kthory narod tak s przyrodzenia do káždego obaczenia tak przykłonny iáko ieft narod náfz Polki/ ná ktorakolwiek ftronę ftaranie á ćwiczenie fwe będzie obrocić chciał. *RejZwierc A3*.

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym: z zapowiednikiem: *na to* (2); *aby, jakoby*] (2): Wżytko ftaranie ná to obrocić/ iákobyfmy iednáko poftáremu Bogá chwalili. *PowodPr 81; SzarzRyt B*.

W charakterystycznych połączeniach: obrocić piękne cnoty (2), *ćwiczenie, dostatek, mężność, moc* (2), *pieczą, pilność* (7), *pracę* (3), *(prze)możność* (3), *siłę (siły)* (2), *stałość, staranie* (4), *upor, zwierzchność*.

Zwrot: »dobrze obrocić« (1): Pulchre locare operam. Dobrze fwą pracę obrocić. *Mącz 330d*.

γ. O osobach [w tym: *kogo* (26), *co* (4)] (30) :

obrocić do czego (1): [Mikołaj Kuropatnicki] fñadź Iowifzowi podobien ofobą/ Bo y rádá y męftwem pomoże nam wżego/ Do czego go obroćim mamy gotowego. *PaprPan K4v*.

obrocić ku czemu (6): A chwálebny ieft Pan Bog [...] ktory cię obrocił ku potłoczeniu głowy Hetmána nieprzyaciół náfzych [qui direxit te in vulnus capitis principis inimicorum nostrorum]. *BibRadz Iudith 13/23; BudBib Iudith 13/23; SkarKaz 352b. Cf »ku pożytkowi obrocić«, »obrocić ku służbie bożej«*.

obrocić na co (20): *RejPs 108; Iam* gotow ku wżytkiemu ná co mię [Bóg] obroći/ Iefli iefzcze przedłuży/ álbo zdrowia fkróci. *BielKom C8v; (nagł)* Przeiemfki piáraz Kálifski. (–) TEgo nacż chcefz obrocić/ máfz go gotowego *RejZwierz 73, 51v, 89v; A* gdy fie táki [niewolnik] ftarzeie/ obroczą go ná ochmiftrzoftwo do żon Cefárfskich álbo miłofnic *BielKron 261v, 24v, 103, 299; RejPos 74; SkarŻyw*

184, 543; *LatHar* 92; Bo mię ná coś inżezgo Pállás obrociłá *WitosŁut* A2. Cf »na pożytek obrocić«, »obrocić na służbę bożą«, »na urząd obrocić«.

obrocić gdzie [w tym: „gdziekolwiek” (3), *kędy*” (1)] (4): Bo gdzie mię kolwiek obrociłz/ Pieniędzy wżdy łwych nie łtráciłz. *BierEz* A4; Obsequens quolibet flecti, Powolniuchny gdzie go kolwiek kto chce obrócić. *Mącz* 385d; *RejZwierc* 143, 183.

Fraza: »niech obroci jako chce« (1): y mowił łam do łiebie: łłuchác trzebá Bogá twego Abráhámie, on Pan y Bog: ty ł łługá y proch pod nogá iego: on łi dał łyná tego: on go niech obroci iáko chce *SkarŻyw* 286.

Zwrot: »ku pożytkowi, na pożytek obrocić« (1:1): *GliczKsiąż* D7; A iż baczeł PanMarszałek, ze y Arcyxiążę Maximiliana naswoy pożytek Kanclerz obrocić chciáł *ActReg* 104.

»obrocić na służbę bożą, ku służbie bożej« [*szyk zmienny*] (3:1): [*Maryją rodzice*] obrociłi ku łłuzbie Bożey *BielKron* 136v, 131v; *GliczKsiąż* C3; *SkarŻyw* 527.

»na urząd obrocić« (1): BYŁ w Rzymie ieden człek bárzo zacny y bogaty/ [...] dwu łtarłżych [*synów*] ná vrzędzdy Rzeczyłpolitey obrocił *SkarŻyw* 133.

Szereg: »obrocić i poświęcić« (1): Ale piłżá być napirwey dzyewkę Mellifeufowę Mellifę ná kápláńłtwo bogini Welte/ to ielł mátce zyemi/ obrocić y poświęcić. *BielKron* 24v.

đ. *O koniu* [co] (1) : Potym gdy iuż też oná młodość podrałłtác będzie/ niewádzi mu też [...] náuczyc łie y koniká ofieść/ y iáko łobie ná nim poigrác/ á iákoby gi theż czáfu potrzeby obrocić. *RejZwierc* 15.

ε. *O języku* [co na co] (1) : Ięzyk nagorłży y naleplży członek/ Nacż gi obrociłz tám brzmi iáko dzwonek. *RejZwierc* 215v.

ζ. *O czasie; ponere* *Mącz* [co] (8) :

obrocić ku czemu (1): A przetoż godzi łie nam záprawde/ ábyłmy ołłáttek czáfu żywotá náłżezgo obrociłi ku pilności łpraw dobrych á pánu Bogu miłich. *RejPosWstaw* [21³]v.

obrocić na co (4): Hilarem hunc ducamus diem, Chcemy ten dzień ná dobrá myłi obrocić álbo ná dobrej myłli łtrawic. *Mącz* 156a, 309c; A przetoż rzádný Człowiek/ we Dwudziełtu czterzech godzin/ ten łobie ma zwyczaj vłtávic Ośm godzin łpác/ Ośm pracowác/ á ośm ná łłuzbę Bożą obrocić. *SienLek* 10; *KuczłKat* 295.

obrocić w co (1): [*Dyjabel*] Bogu ná wiewłży dełpekt/ á łobie ku piekielney chwale/ one dni [*Bogu oddane*] w niecnoty iákie mogá byđz wymyślone obrocił. *PowodPr* 52.

Zwrot: »dobrze (a. lepiej) obrocić« (2): Ocia recte ponere, Czás dobrze obrocić. *Mącz* 348d, 450d.

Szeregi: »obrocić i poświęcić« (1): Dla czego też Apołłołowie pierwłży dzień miedzy onymi łiedmiá dni/ ná chwałę Bożą obrociłi y poświęciłi/ ktory dniem Páńłkim álbo Niedzielá názwáli. *KuczłKat* 295.

»obrocić albo strawic« (1): Ponere dies multos in rem aliquam, Wiele dni ná co obrócić álbo łtrawic. *Mącz* 309c.

a. *Przeznaczyć; dicare* *Mącz* [w tym: co (24), kogo (1)] (25) :

obrocić do czego (2): przedłię iednák Pan Bog/ ktory nic iedno bárzo dobrze vczynic nievnie/ do pożytku thák iá [*ziemię*] człowiekowi obrócił *Oczko* 1. Cf *Zwrot*.

obrocić na co (3): Bo Athália niezbożna y synowie iey popłowáli Dom Boży á wśytki rzeczy poświęcone z Domu Páńłkiego obroćili ná bálwany [*omnes sanctificationes domus Domini fecerunt ipsi Behalim*]. *BibRadz* 2.Par 24/7; *Mącz* 85b; *RejZwierc* 110v.

obrocić gdzie (2): Tę pościel zászłicie więc aż do Neápolim/ Iuż ia ią tám obroćić niż gdzie indziéy wolim *PudłFr* 78, 77.

Zwrot: »obroćić do prasy« = *oddać do druku* (1): Widzi mi lię że w tym worku są niektore rzeczy śmiechem ále nie do śmiechu piáne/ ktore łufzą do poprawy obyczáiw ludzkich/ á zwłászczá ludzi młodych: Przetożem wołá ten kommentarzyk obroćić do práfy/ niżli do táfu ná trąbki *KlonWor* **2.

α. *O człowieku [kogo]* (1) :

Ze zdaniem dopełnieniowym (1): Ale Pan Bog człowieká/ nie k temu obroćił/ Zeby wśytko łwe cyáło/ iákoby woł tuczył *HistHel ktv*.

β. *O dochodach i majątnościach [co]* (17) :

obroćić na kogo, na co (7): *MetrKor* 57/120, 59/281v; *BielKron* 363; A iegli z tych/ którzy cłá wybiéráią/ będzie kto znalezión práwá nie máiąc/ [...] dobrá łwoie/ [...] ma łufznie stráćić/ á ná Królá Ie^{go} M. obróćić [*pro Regia maiestate confiscanda JanStat* 60]. *SarnStat* 396. *Cf* »na Rzeczpospolitą obroćić«, »na skarb obroćić«.

obroćić w co [w tym: in aliquid] (1) (2): gdyz wgraniczy y za firmarkiem iakim mogłby Lezaisk suo tempore in patrimonium obroćić tak zeby miał społem okrutne imienie wielkie *ActReg* 80; *PowodPr* 50.

Zwroty: »na Rzeczpospolitą (a. na pospolitą rzecz) obroćić« (2): [*Jagiello przyrzekł*] Skárby wśytki kthore ma y mieć będye ná Rzeczpołpolitą do Polłki obroćić. *BielKron* 380v, 119v.

»do skarbu, na skarb obroćić« = *fisco applicare JanStat* (7:1): Zás z máiętności wywołánego/ niechby vczyniono nagrodę vkrzywdzonemu: á ořátek niech będzie do połpolitego łkárbu obrocono [*reliquum monti pietatis addiceretur*]. *ModrzBaz* 122, 75, 139v; *SkarŻyw* 130; *SarnStat* 385, 606, 925; *VotSzl* D3.

»sobie obroćić« (1): Ieřci Mřza łupieřstwo/ ále v was/ którzyřcie ią dawno złupili/ á dořhody tákowe łobie bezpráwnie obroćili. *WujJud* 230v.

b. *Zastosować, odnieřć do kogoř lub czegoř (przewáźnie o wypowiedziach); repercutere Mącz; transferre Modrz; transfłgurare Vulg [w tym: co (13), kogo (1)]* (14) :

obroćić k komu, ku czemu (2): *Dicta alicuius repercutere*, Ieğóř łłowy kogo poráźić/ Obróćić yego rzecz k niemu łámemu. *Mącz* 339c; *Grzegřm* 16.

obroćić na kogo, na co (10): *RejPs* 104v; *MurzNT* 43v; *GórnDworz* Q; *RejPos* 347; *BiałKat* 18v; Stára ieřt przypowieřć że okkázýą [!] czyni złodzieie. Co y ná drugie rzeczy obroćić może [*Quod ad res alias vere transferri potest*]. *ModrzBaz* 103; Przeto ná Károluřłá Krolá Węgieřłkiego [...] wřyřłkich wotá y zdánia záraz Kázimierz obroćił/ y ná Syny iego Ludowiká/ y Stephaná. *StryKron* 427; *WujNT* 1.Cor 4/6; *SkarKaz* 518a. *Cf* »na to i na owo obroćić«.

obroćić w co (2): [*adamici*] obroćili řwięte łłowá [*rořćcie a mnoźcie się*] w brzydliwie vczynki. *BielKron* 185; *RejPos* 56v.

Zwroty: »na to i na owo obrocić« (1): te telko łłowá ná ktorych należało počichu mowili/ á wŕytki ine/ ktore y ná to/ y ná owo obrocić mogli/ głólem/ á bez przełtrogi. *GórnDworz Cc5v*.

»obrocić sobie« (1): Ludźie z dobrej rzeczy złą wczynili. Znáki dáne ná czáły/ ná dni y látá: y biegi dźiwne dáne ná poznánie mocy y mądrości Bozkiey: obroćili łobie ná wieźdźby y czáry. *SkarKaz 518a*.

6. *Przemienić, zmienić, przekształcić, utworzyć coś z czegoś nadając inną (często przeciwstawną) wartość, sens, kształt itp.; convertere Vulg, PolAnt, Mącz, Modrz; vertere Vulg, Mącz; commutare PolAnt; invertere Mącz; redigere Cn [co] (287)* : Zeby go co [o aluzji] doległo áby namniey w łádnno/ Vkaże to s połtáwy káždy bárzo łnádnno/ Iźby to kędyby mógł bárzo rad obroćił/ Choć będyze łczyra prawdá/ ná nice wywroćił. *RejWiz 174*.

obrocić co komu, czemu [w tym: w co (5), na co (1)] (6): bog pokornych y czyerplyuych łwych łlug nyeopułzcza y łmatek ych obroczył wźemu łzwyathu napoczyechą *PatKaz II 63*; Obroćileś mi płácz á trapienie me w wele [Convertisti planctum meum in gaudium mihi] *Leop Ps 29/12; BibRadz Deut 23/5; RejPos 44; RejZwierc 192, 200v*.

obrocić co na co (5): *PatKaz II 63*; Meckielburg miałto wielkie niegdy Wándálitow/ dziś ná Biłkupłtwá Niemcy obroćili. *BielKron 291, 410v; RejZwierc 205*; RZekł Pan: wlož ná mię žal/ y kłopoty łwoie/ a ia ie obroćę ná počiechy twoie *GrabowSet D2*.

obrocić co w co (72): Racz tę gorzkółtz łertza mégo obrocitz w pociełłenié *OpecŻyw 32v; PatKaz II 63; TarDuch C7; GlabGad L8v; WróbŻółt 67/23 [2 r.]*; *RejPs 43, 43v; KromRozm II h4v; LubPs F3, Sv, T6v, hh4v*; [ani Żydowie] łwoie Boźnice w kościóły obroćili *KrowObr 102; Leop Ps 29/12, Amos 8/10, BibRadz Deut 23/5, Os 4/7, Amos 6/12, Bar 4/33*; przyłzłá iuź zá náłzego złego wieku/ niełtychána przed thym przewrotnóść ludzka/ ktora prawdę w fáłz/ á Prawo w potwarz obroćilá *OrzRozm E2; BielKron 7v, 19; GrzegRóżn O*; In serium convertere, W prawdę obroćić co łie kunłztem rzekłó. *Mącz 487c*; Grave bellum ad pacem convertere, Ciężká woynę w pokóy obroćić. *Mącz 487c; HistRzym 103; RejPos 17v, 44, 79, 127v, 138v*; gdyż złoto á bogáctwo iełt they mocy ná łwiecie/ iź nie máłz ták złey rzeczy ktoreyby w dobrá nie obroćiló: á niemáłz teź ták dobrej ktoreyby w złą obroćić nie mogłó. *RejZwierc 70, 174, 188, 192, 200v, 255; BudBib 2.Esdr 13/2, I 442v marg; ModrzBaz 104v*; Vżyłeś zwykléy łitości/ Obróćileś płácz w rádości *KochPs 41; SkarJedn 377*; iuź by iá [Ewanielijá] wplotki y fabuły Ezopowe/ by nie kościól łwiéty Rzymłki/ obroćili [heretykowie]. *SkarŻyw A4, 2, 70; CzechEp 147; ArtKanc LI3, M18v, Q6v; KmitaPsal A5v; GrabowSet Q4v; KlonKr E2; SkarKaz 552a*. Cf *obrocić co w co czym*, »noc w dzień obroćić«, »w (po)łmiech obroćić«, »przodek w zad obroćić«.

obrocić co w co czym (2): Luter iego [Hegostratusa] piłánie w łmiech obroćił piłániem łwoim/ iź nic nie vmie. *BielKron 193v, 156*.

Zwroty: »noc w dzień obroćić« = *spędzić noc tak jak dzień (I)*: Ano skaczá płáźá drugie Nie wadzá im noci długie Iako chczá tak ich vkroczá A czálem ie w dzień obroczá *RejJóz C8v*.

»[co] w (po)łmiech, w łmiechowisko, w błázeństwo, w szaleństwo obroćić« = *infatuare Vulg [szyk zmienny] (10:1:1;1)*: *KrowObr 235v; Leop 2.Reg 15/31; BielKron 72, 156, 193v*; In ludibrium vertere, W łmiechowisko obróćić. *Mącz 486a; RejZwierc 103*; Ty z niebá pomoc mnie zełlełz/ á gróźby

Złych ludzi w śmiech obróciłz *KochPs* 83; *SkarŻyw* 270; *KochPieś* 40; *ArtKanc* M17v; *KochWr* 16; *PowodPr* 9.

»przodek w zad obrocić« (1): Ordinem invertere, Przodek w zad obrócić/ opak vczynić. *Mącz* 488a.

»wszystko obrocić« (1): Omnia vertere, Wszytko obrócić zmienić. *Mącz* 485d.

a. O osobach [kogo, co] (7) :

obrocić kogo, co w kogo, w co (7): O dziecięć panie idzie o pirwłze [...] Ktoreć pan Bog obrocił fnađz lepiey niż w złoto *RejJóz* P4; obrocił go [*Lucyfera*] w Aniołá ciemności *RejPos* 57, 329v; Czárnoksięłkie omamienie niewiałtę w klaczę obłudnie obrociło. *SkarŻyw* 35 marg; Bárzo wiele ludzi do żywotá zakonnego pozyłkał [*Romualdus*]/ iłz o nim mowili ták połpolicie: iułzci świat wšzyćiek w mnichy y pułtelniki obroci. *SkarŻyw* 574; łami zginęli/ y trzećiego Brátá vporem łwoim y Mátkę w kaleki obroćili *StryjKron* 395; *KochFr* 88.

b. O imieniu własnym (1) :

obrocić co z czego (1): A w tym kącie ná południe aż do Oceaná Murzyńłkiego/ dzierży krolełtw ná łześćdziełiáth Pop Ian/ [...] zowá go Gian to iest mocny/ á náłzy obroćili z Gianá Ianá. *BielKron* 271.

c. Zmienić przeznaczenie lub charakter czegoś (10) :

obrocić co ku czemu (2): Dobrym cy było obyczaiem yne rżeczy vłstawiono wkołsciele krzełcyañłkym/ ale ze ie ku złemu obrocono/ dla tego ich nietrzymamy. *SeklKat* Z; *BielKron* 178.

obrocić co na co (6): *LibLeg* 10/147v; ten kościół [*na górze Garyzym*] záłię Sámárythani Iowifżowi na chwałę obroćili. *BielKron* 266v; Láćinłką księżá wypędzili Grekowie/ iáko y w Wołofzech álbo w Bulgáryey vczynili/ y kościóły ná łwoie obrzádku obroćili. *SkarŻyw* 576; *SarnStat* 1201. Cf *obrocić co komu na co*.

obrocić co komu na co (2): *RejPos* 226; Ráćz poświęćić kościół ciáłá náłzego/ á ná miełżkánie tobie oddáne obroćić. *LatHar* 31.

obrocić co w co (2): łpowieđź świętá/ [...] w rozmowy łprołne á niewłtydliwe/ y w diłputacye obroćili. *WujJud* 84v. Cf *obrocić co w co czym*.

obrocić co w co czym (1): ále to krolełtwo [*austryjackie*] nie długo trwáło dla rozmnożenia łynow krolełłkich/ ktorzy potym krolełtwo w páńłtwá dziełem obroćili *BielKron* 284.

d. Przekształcić określoną jakość fizyczną lub substancję w inną; convertere PolAnt; vertere Vulg (25) :

obrocić co na co (1): ábowiem z nayłepłzego z nayłłodłzego winá/ gdy ye ná oceth obroćiłz/ naykwáłnieyłzy/ naymocnieyłzy ocet będzie. *GórnDworz* I.

obrocić co w co (5): Wždy káždy iáko może łwe łpráwy pokrywa. Boby rad káždy táki w łzáłwiá pokrzywy/ A miedź w złoto obrocił choć będzie fáłłż żywy. *RejWiz* 2; *Leop Ps* 106/29; *RejPos* 270v; [*wielickie żupy*] táká łól/ tákié wody máia/ że łól/ co tám iedno włóżá/ zá czásem obróci w się *Oczko* 8v; Czemuż niemożećie Ognia w wodę obrócić kiedy téż záchcećie? *ZawJeft* 36.

a. bibl. Zwroty (15) :

»obrocić człowieka w ziemię« (2): PAn z ziemié łtworzył człowieká/ kthorego záłię w nią obrocił [*Dominus creavit de terra hominem. Et rursus convertit illum in eam*]. *BibRadz Eccli* 17/1 [2], I 316b marg.

»obrocić pustynie (*a. opoki*) w jeziora (*wod*), rzeki w ostrowy, morze w suchość« = *mare vertere in siccum Vulg* (2:1:1): *Leop Ex* 14/21, *Is* 42/15; obrocę pułthynie w ieziorá wod/ á ziemię łuchą w wody ciekące [*ponam desertum in stagnum aquarum*]. *BibRadz Is* 41/18; *ArtKanc* G2v.

»obrocić w wino wodę« (1): A obroci w wino wodę twoię/ to iest/ łtan twoy á żywot błędny á pływający iáko wodá/ obroci ku czci łobie *RejPos* 43v.

»wodę (*a. wody, a. rzeki*) obrocić w krew« = *aquam convertere in sanguinem PolAni, Vulg* [*szyk zmienny*] (8): *LubPs* Yv; Tę tho [*tromancyjá*] mieniał Moizelz/ ktory thą náuką rozmáite cudá czynił/ z rozgi węzá przemienił/ wodę w krew obrocił *BielKron* 46; *RejAp* 89v, 132v, 133v; *BudNT Apoc* 11/6; cudá niełtycháné W Aegypćie okázował: rzeki nieprzebráné W krew obrócił: krwią wżytki łtrumienié pływęły *KochPs* 117; *WujNT Apoc* 11/6.

β. fizjolog. *O przemianach wewnątrzustrojowych* (4) :

obrocić co w co (4): Gdy moc trawiąca w wątrobie niebywa dobrze łprawna [!], tak iż grubey materiy pokarmu nie może dołtatecznie, obrocić we czytry wilgoti [...] przeto łię ciało nadęte widzi *GlabGad* E2, Ev [2 r.]; *SkarŻyw* 35.

e. *Spowodować, że jakieś działanie lub stan przyniesie określony skutek; vertere Vulg; reformare JanStat* (17) :

obrocić co, kogo w co (12): *Leop Is* 9/11; *BudBib* I 386d marg; Bo wzrułzon bárzo/ połtępki brzydkimi/ Chęc łię ich pomłćić/ w žal dni me obrocił *GrabowSet* G2. Cf *Zwrot*.

obrocić co komu ku czemu (4): A przethož to niechay Bog tobie obroci ku wieczney łławie [*Et faciat tibi haec Deus in exaltationem sempiternam*]/ [...] iżeł nie łitowałá zdrowia twoiego *BibRadz Iudith* 13/25; *BudBib Iudith* 13/25. Cf *Zwrot*.

Zwrot: »w dobre (*a. w lepsze, a. w dobrą rzecz*), na dobre, ku dobremu (*a. ku lepszemu*) obrocić« = *in melius reformare JanStat* [*szyk zmienny*] (9:1:2): *OpecŻyw* 14; *GlabGad* L8v; *BielKron* 331; *BielSat* [I4]v; *BielSjem* 14; *KochWr* 40; *ZawJeft* 19; Ołulz oczy me/ á fráłunki włzelkie Obroc ná dobre/ y połciechy wielkie. *GrabowSet* D2v; *LatHar* 676; *SarnStat* 909; *SkarKaz* 5a; Boże obróc w dobre Náłze rády. *CiekPotr* 86.

f. *W kontekstach oznaczających zniszczenie [kogo, co w co (136), na co (3)] (141)* : thy będzielz łámał gory/ a obrociłz ię w drobne łkiby [*triturbis montes et conminues, et colles sicut quisquilias pones.*] *BibRadz Is* 41/15.

obrocić czym (2): *RejPos* 270v; wżyłtki kráiny Márgráłłtwá Brandenburłskiego zwoiował/ potárl/ y w niwecz práwie ogniem/ żelázem/ łupielłtwem obrocił *StryjKron* 406.

Zwoty: »na czyłciec obroci« = *spalić, obrócić w perzynę* (1): O nędzny prawco co ták rozumielz/ nie baczyłz iż podobno mułiáły być inłze czáły y inłze pokoie/ gdy ták wiele włi y miałł/ łkad łłlá obroná połpolita/ ná Czyłciec obrocono. *RejZwierc* 188.

»obrocić na nice« (1): [*Syn mówi do łwiata*] Nie chcę włiadác do twoiey łodzice/ By mię nie obrociłá ná nice *BielKom* D5v.

»w niwecz obroci« = *aliquem (funditus) perdere PolAnt, Mącz, Vulg; tollere Mącz, Calag; irritum facere Mącz, Vulg; in (ad) nihilum redigere Vulg, PolAnt; ad nihilum a. in pulverem deducere, evacuare Vulg; cessare, consumere, corrumpere, delere, infringere, irritare PolAnt; extinguere, perfringere,*

pessundare, prosternere Mącz; abrogare, rescindere Calag (112): ZapWar 1550 nr 2665; BierEz D4v; TarDuch D4v; WróbŻolt 7/6, 58/9; RejPs 77, 94, 133; LubPs E2, F, G4v, H3, O2 (11); KrowObr 214, 214v; Leop Ps 107/14, Ez 26/21; BibRadz *4v, Num 30/9, 14, I 276b marg, Ps 59/14 (13); OrzRozm D; BielKron 9v, 44, 108, 110, 160v (8); Extinguere familiaritates. Dobre towarzystwo w niwecz obrócić. Mącz 416a; Gratiam extinguere, Leges extinguere, Prawa w niwecz obrócić. Mącz 416a, 92a, 140b, 415a, 445d, 457d; čás/ y wielką pracą swoię wniwecz obrocił GórnDworz Dd4v; prędzey obyczáie złe w ludziach/ pańftwo/ y kroleństwo kázde lkázá/ y w niwecz obroczą/ niż nieprzyiaciel gwałtowny GórnDworz Hh8v; Gdyż on kiedy chce wżytki krole á wżytki mocarze świátá tego/ może w proch á w niwecz obrocić/ w ocemgnieniu swoim. RejPos 63v, 77v [4 r.], 107, 115, 159 (13); BiałKat 181; RejZwierc 190; WujJud 133v; BudBib I 279b marg, 419a marg, Iudith 13/21; HistHel C3v, C4; BudNT Ee6v marg; CzechRozm 80v, 95, 168v, 222; SkarJedn 337; Oczko 5v; Calag 3b; MWilkHist Ev; StrykKron 406, 427; CzechEp 73, 117, 253, 281, 362, 411; ReszPrz 96; ArtKanc K18v; GórnRozm M; PaprUp I2v; ActReg 118; Phil C; W niwecz obroczę mądrość mądrych: á dowcip rozumnych odrzucę. WujNT 1.Cor 1/19, s. 386, Rom 3/3, s. 530 marg, 1.Tim 5/12; JanNKar Cv; SarnStat 593; WitostLut A5; KlonKr C4v; PowodPr 29, 60; CzahTr B2; Tuć trzeba wyrzéc sztuki/ ná nieprzyaciela/ Zniżyć/ wniwecz obrócić/ dla przykładów wielá. GosłCast 63; SzarzRyt A4.

»w proch, w popiół obrocić« = *in cinerem redigere PolAnt, Vulg; in cinerem vertere, in pulverem resolvere Mącz; in pulverem deducere, quasi pulverem ponere Vulg [szyk zmienny] (12:8): WróbŻolt 7/6; MurzHist M [2 r.]; Iużesz nyechay [przeciwnik moy tak mye przelláduie/ [...] A chwakę mą niech wlfytkę w proch iuż prawie obroci LubPs B6; pagorki w proch obrociłz. Leop Is 41/15; BibRadz 2.Petr 2/6; Żywiec w popiół obrocono BielKron 396v; Mącz 401c, 486a; RejPos 63v, 107, 219; GrzegŚm 1; SkarŻyw 179; KochPs 110; KochJez A3v; Kiedy mnie w proch obrociłz/ coć zá sławá będzie? GrabowSet E4v, B3; WujNT 2.Petr 2/6; SarnStat 863.*

bibl. »obrocić w pustynią, w puszcza« (1:1): Obrocił rzeki w puścza [Posuit flumina in desertum] Leop Ps 106/33; RejPos 60v.

»w utratę obrocić« = *stracić (1): dla zacnego poznánia Chriftułá Iezułá Páná moiego: [...] to wżyfktó w vtrátem obrocił CzechRozm 208v.*

»na wiatr obrocić« = *zniweczyć (1): Exturbare spem pacis, Nádzieyę pokoyu ná wiátr obrócić. Mącz 469d.*

»w wiatr obrocić« = *rozsypać na wietrze (1): Ciáłoś potarl/ po palił/ w wiatr obrocił/ aleś ich wiary nie nárużył. ReszPrz 7.*

»wtecz, na zad, w zad obrocić« = *convertere retrorsum Vulg [szyk zmienny] (2:1:1): Proźbá/ áby Pan íam złośniki wtecz obrocił LubPs dd marg; rozrzučil fiec ná nogi moie/ y obrocił mię wzad Leop Thren 1/13; BiałKat 18v; SkarŻyw 335.*

Szereg: »obrocić a odmienić« (1): Nielza iedno iż [Pan] błogofławieńftwo swoie/ [...] w gniew á w przekleństwo obrocić á odmienić muśi. RejZwierc 190.

g. mat. *O różnyh przeliczeniach i działaniach rachunkowych (8) : thakież 6. poftł. obroć przyday 3. wł. będzie 93. wł. Kłosałg E4.*

obrocić co na co (7): Ieſtli pirwſzy y trzeci termin: maią rozne mianowanie/ tedy ie obroć na iedno mianowanie. *KłosAlg* E3v, E3v, E4, E4v, F; *BielKron* 362; á dla łatwiego rozmiarzania wagi lekárkiewy ná poſpolity obyczay obroćimy. *SienLek* 45v.

7. Zrozumieć, zinterpretować (*przeważnie o wypowiedziach*) [co] (10) :

obrocić do czego (1): Z ktorých fłow [głos, dech, słowo]/ niewiem iáko fię [ks. *Powodowski*] wykręci. Bo iefli ie obroci wedle drugich zdania/ [...] do onego pierwſze⁸⁰ wſzech rzeczy ſtworzenia: [tedy ...] *CzechEp* 256.

obrocić przeciwko komu (1): ani ſię ten naiduie/ ktorego by on mowy przeciwko ſobie nieobrocił *MurzHist* K2.

obrocić na co (1): więceyby fię tych podobno znalazło/ ktorzyby náſze milczenie/ obroćili ná ſzácunek/ wyznania/ y nabożeńſtwa náſzego *NiemObr* 5.

Fraza: »obroć jako chcesz« (1): A co kłopotow/ [...] wſzywie w tym nędznym żywocie ſwoim/ to będzie miał káždy w zſyku. Bo obroć to iáko chcesz/ á w iákizkolwiek ſtan chcesz wdąć żywot ſwoy/ á iż wykroczyſz s they ſwobody/ ná ktorey cie Pan twoy poſtawić raczył/ [...] iefliżeſ iuż nie zgwałcił wolności ſwoiey? *RejPos* 316.

Zwroty: »w dobre obrocić« (2): proſił áby to w dobre obrocił/ powiadając iż to nie bez przyczyny wczynił *BielKron* 198; *Górndworz* B6v.

»na inſzą ſtronę obrocić« (1): obroć to ná inſzą ſtronę Máchomecie [*pisał Skanderbeg*] á rychley ſie tráfi/ pierweyćci twoi ludzie mnie ſzkodę wczynili nád wiarę y zachowanie *BielKron* 254.

»opak obrocić« (1): Mnich ſie vbogi pytał/ [...] A iego mu pytanie opak obrocono *RejFig* B2v.

»we złe obrocić« (1): Tedy przyſtápiwſzy wczniowie iego rzekli [!] mu/ wiéſz że Phariſeufzowie/ wſyſzawſzy ty to ſłowa obrażeni ſá (*marg*) zgorſzeni abo we złe obroćili (-) *MurzNT Matth* 15/12.

Przen (1) :

Zwrot: »obrocić w inſze rozumienie« (1): Tákżeć teź y w źrzenicy gdy ktora rzecz ſtanie/ Iuż rozum ſpołu z duſzą ſnadne rozeznanie/ Wczynić może co iefť/ ále przyrodzenie/ Obroći tho wnet ſnadnie w inſze rozumienie. *RejWiz* 118v.

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (1) : Versatus est, obrocył *BartBydg* 168.

Formacje współrdzene cf WROCIĆ.

Cf **OBROCENIE, OBROCONY**